

Роль медіаосвіти на уроках зарубіжної літератури

Інформаційна відкритість є яскравою рисою нашого життя. Не випадково сучасний етап розвитку цивілізації називають «інформаційним суспільством», характерними ознаками якого є значна інтенсивність інформаційного потоку та насиченість медіасередовища. З огляду на те, що медіакультура стала однією із домінуючих культур сучасного суспільства і школярі є активними споживачами медіапродукції (перш за все Інтернету, кіно, відео, телебачення), вони мають бути підготовлені до життя в умовах «інформаційного вибуху».

У травні 2010 року постановою Президії Національної академії педагогічних наук була прийнята Концепція впровадження медіаосвіти в навчальних закладах усіх рівнів. У ній запропоновано визначення таких термінів, як «медіаосвіта», «медіапедагогіка», «медіакультура». Сучасні мас-медіа володіють потужним освітньо-виховним потенціалом і впровадження шкільної медіаосвіти, формування медіаграмотності та медіакультури учнів на сьогодні є одними із найбільш актуальних проблем в освітньому просторі.

Медіаосвіта (англ. media education) – напрям у педагогіці, скерований на вивчення закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео тощо) та принципів їх використання для актуалізованого оволодіння основами знань.

Серед основних завдань медіаосвіти виокремлюють такі: підготувати нове покоління до життя в інформаційному суспільстві, сприйняття інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку; формувати культуру спілкування з медіа, розвивати творчі, комунікативні здібності, критичне мислення, уміння аналітичного сприймання, інтерпретації **медіатекстів**, оцінки їх естетичних якостей; сприяти створенню власних медіатекстів як однієї із форм самовираження особистості.

Медіатекст – повідомлення, викладене в будь-якому жанрі медіа: газетної статті, телепередачі, фільму, відеокліпу і т.д. Вперше цей термін з'явився в англійській літературі в 90-х рр. XX ст. і на сьогодні знайшов велике поширення. За словами науковця Я. Засурського, «колись текст був просто фіксацією на папері усного слова. Тепер це й усне слово, і зображення наочне, і графіка».

Одними із найпоширеніших медіатекстів, які використовуються на уроках зарубіжної літератури, є: відео, теле- і кінофільми (екранізації художніх літературних творів), різноплановий ілюстративний матеріал, анімація, презентації, комп'ютерна графіка, аудіо-записи, відеоролики тощо.

Найбільш ефективними технологіями під час роботи з медіатекстами є технології критичного мислення: «Мозковий штурм», «Спрямований перегляд»,

«Виклик-Осмислення-Роздум», «Припущення на основі запропонованих кадрів фільму» і т.д. Методи і прийоми критичного мислення формують вміння самостійно і глибоко осмислювати медіатексти, ретельно їх опрацьовувати, звертаючи увагу на художні деталі.

Вибір безпосередньо самих медіатекстів та форм, прийомів і методів роботи з ними на уроці зарубіжної літератури визначається навчальною метою і залежить від психолого-вікових особливостей розвитку учнів, їх загальнолітературного розвитку та особистісних психологічних типів. Результати психолого-педагогічних досліджень визначають вікові відмінності рівнів навчального сприйняття: для молодших підлітків характерним є перевага конкретно-образного, а для старших підлітків та юнацтва – абстрактно-логічного рівнів. З огляду на такі рівні навчального сприйняття сучасна методика пропонує відповідні літературні та зображувально-імітаційні завдання.

Для молодших підлітків:

- вираження своїх вражень через малюнок, вірш, твір-мініатюру;
- порівняння малюнків до літературного твору та його екранізації;
- обговорення постеру до фільму або фотокадрів: який епізод зображено, хто з героїв присутній, чи такими уявляли персонажів твору;
- порівняння двох кадрів (малюнків, світлин), де та сама сцена зображена в різних ракурсах, і поміркувати, як це впливає на наше розуміння стосунків персонажів;
- намалювати афішу до екранізації;
- підготувати запитання до вікторини за екранізацією;
- скласти асоціативний ряд до творів (літературного і кінематографічного, анімаційного, музичного тощо).

Орієнтовні завдання

- Перегляньте мультфільм «Синдбад. Легенда семи морів» («Синдбад. Легенда семи морів», 2003 р., Dream Works pictures) та зіставте з арабською казкою. Чи таким уявляли цього героя?
- Перегляньте мультфільм «Бременські музиканти: безстрашна четвірка» (Німеччина, 1997, реж. М. Колдвей та ін.) або «Бременські музиканти» («Союзмультфільм», 1969 р., реж. І. Ковалевська). Що спільного та чим відрізняються ці мультфільми та казка братів Грімм?
- Перегляньте фрагменти мультфільмів за казкою Г. К. Андерсена: «Соловей» («Союзтелефільм»,

1991, реж. І. Дюкша, М. Бузінова). Які зміни відбулися в образі імператора? За допомогою яких засобів, деталей вони передаються у тексті і мультфільмі? Чи сподобався музичний супровід запропонованих фрагментів (із опери І. Стравінського «Соловей»)?

– Намалюйте ілюстрації до епізоду казки «Непохитний олов'яний солдатик» «Зустріч солдатика та танцівниці» та перегляньте однойменний мультфільм («Союзмультфільм», 1976, реж. Л. Мільчин). Зіставте малюнок та відповідний кадр із мультфільму. Чи можна за малюнком та кадром із мультфільму зрозуміти, які почуття поєднують олов'яного солдатика та танцівницю?

– Перегляньте мультфільм «Аліса в країні чудес» (1 с.). Зіставте версію про пригоди Аліси авторів мультфільму і тексту твору.

– Перегляньте документальний фільм «Вовк, який змінив Америку» і складіть розповідь, як твір Е. Сетона-Томпсона вплинув на ставлення людей до світу тварин.

– Перегляньте художній фільм «Легенда про Лобо» (Студія В. Діснея, 1962 р.). Чим відрізняються фінали літературного твору та фільму? Чому автори фільму запропонували свій варіант закінчення історії? Який із фіналів вам подобається більше?

– Перегляньте фрагменти екранізації повісті «Полліанна» (Великобританія, 2003 р., реж. С. Хардінг). Яких епізодів літературного твору нема в екранізації?

– Перегляньте фрагменти фільму «Чарлі і шоколадна фабрика» (Великобританія/США, 2005 р., реж. Т. Бертон) і зіставте описи дітей у творі і фрагментах екранізації. Чи такими ви уявляли цих персонажів? Які риси характеру героїв відображені в епізодах?

– Перегляньте фільм «Чарлі і шоколадна фабрика». Зіставте з літературним твором. Чим відрізняється Віллі Вонка із твору Р. Дала від екранізації? Які зміни у розвитку сюжету кіноверсії ви помітили? Чому кінорежисер вдався до таких змін?

– Перегляньте постери до екранізації творів (для перегляду пропонуються постери до різних екранізацій одного і того ж літературного твору):

«Пригоди Тома Соєра і Гекльберрі Фінна» (СРСР, 1981 р., реж. С. Говорухін), «Том Соєр» (Німеччина, 2011 р., реж. Х. Хунтгербурт);

«Полліанна» (Великобританія, 2003 р., реж. С. Хардінг), «Полліанна» (США, 1960 р., реж. Д. Свіфт);

«Аліса в Країні Див» (США, 2010 р., реж. Т. Бертон), «Аліса в країні Див» (США, Німеччина, 1990 р., реж. Н. Уїллінг та ін.). Який постер найбільш вдало відтворює настрій повісті, ваше сприйняття твору? Який персонаж і яка подія із тексту твору зображені на постері?

– Створіть афішу (у вигляді малюнку) до екранізації улюбленого літературного твору.

– Перегляньте відеофільм про письменника Р.Л. Стівенсона. Складіть коротку розповідь про творчу історію книжки «Острів скарбів».

– Перегляньте кадри мультиплікаційного фільму «Прометей» (СРСР, 1974 р., реж. Сніжко-Блоцька) та вкажіть, які події міфу вони ілюструють. Доберіть цитати із тексту до переглянутих кадрів.

– Перегляньте портрети Діка Сенда, зроблені різними художниками, та порівняйте їх. Який із портретів, на вашу думку, найбільш вдало відображає характер героя?

– Розгляньте ілюстрації до роману Р. Стівенсона «Острів скарбів». Розташуйте ілюстрації відповідно до розвитку сюжету. Зробіть підписи до кожної з них.

– Перегляньте фрагмент із фільму «Острів скарбів». Яка роль у фільмі музичного супроводу?

– Перегляньте фрагмент із мюзиклу «Острів скарбів». Складіть порівняльні характеристики Джима та його друзів за описаними в літературному творі та кінообразами, створеними акторами.

– Перегляньте серію художнього фільму «У пошуках капітана Гранта». Чи виникло бажання переглянути увесь серіал? Зробіть рекламний ролик до цієї екранізації роману.

– Перегляньте уривок із мультфільму «Різдвяна історія» (США, 2009 р., реж. Р. Земекіс) «Подорож Скруджа з Духом Майбутнього Різдва». Зіставте екранізацію з описом Скруджа в тексті твору.

– Перегляньте постери до мультфільмів «Різдвяна історія» (США, 2009 р., реж. Р. Земекіс) та «Різдвяна пісня» (США, 1971 р., реж. Р. Уільямс). Який із постерів, на вашу думку, більш вдало відображає головну думку твору?

– Перегляньте ілюстрації художниці О. Іойніс до повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдвом». Доберіть підпис до кожної ілюстрації. Розташуйте їх у послідовності відповідно до розвитку подій твору.

– Перегляньте фрагменти фільму «Ніч перед Різдвом» (кіностудія ім. Горького, 1961 р., реж. О. Роу). Розкажіть, чим відрізняються гоголівські чорт та відьма від традиційних фольклорних персонажів. Чи сподобалося вам кінематографічне втілення цих персонажів?

– Перегляньте фрагменти фільму «Ніч перед Різдвом» (кіностудія ім. Горького, 1961 р., реж. О. Роу). Розкажіть, які народні обряди та звичаї відображені. Підберіть власний варіант музичного супроводу до повісті М. Гоголя.

– Перегляньте презентацію «Слідами Джека Лондона» ([youtube.com/watch?v=WFUT7kg7bSM](https://www.youtube.com/watch?v=WFUT7kg7bSM)). Розкажіть про свої враження від перегляду. Що нового ви дізналися про особистість та творчість митця?

– Дізнайтеся про життя В. Г. Короленка в Україні з інтернет-джерел. Підготуйте коротку розповідь.

– Розгляньте кадри екранізації повісті В. Короленка «Сліпий музикант» «Перша зустріч Петруся і Евеліні». Які б режисерські поради ви могли надати акторам під час зйомки цього епізоду (налаштування на певний внутрішній настрій – веселий, сумний, задумливий тощо, вираз обличчя, жести)?

– Розгляньте репродукцію картини Леонардо да Вінчі «Мона Ліза», порівняйте кольорову гаму в оповіданні Р. Бредбері «Посмішка» та на картині Леонардо да Вінчі. Які почуття викликає ця кольорова гама?

– Перегляньте фрагменти мультфільму «Джим Баттон» (реж. Б. Б'янчі, 2000 р., Франція-Німеччина, студія (WDR)). Порівняйте зміст розділу твору М. Енде «Джим Гудзик і машиніст Лукас» та запропоновані фрагменти. Чи є між ними відмінності? Чому режисер вдався до таких змін?

– Розгляньте постери до кінострічки «Конрад, або дитина з бляшанки». «Озвучте» епізод із твору, зображений на постері.

– Складіть 5-7 запитань для вікторини за екранізацією повісті М. Енде «Момо».

– Напишіть відгук про екранізацію твору М. Енде «Момо» (кіноверсія реж. Й. Шааф, Німеччина-Італія, 1986 р. або мультиплікаційна версія MFA, 2001 р.,

реж. Е. д'Ало). Розкажіть про свої враження від перегляду, чи змінилося ваше сприйняття твору після перегляду стрічки.

– Створіть буктрейлер до одного із літературних творів.

– Прослухайте фрагмент музичної сюїти «Шехерезада» М. Римського-Корсакова («Синдбад і море») та підготуйте розповідь, які картини виникають у вашій уяві; складіть асоціативний ряд до прослуханого музичного фрагменту.

– Прослухайте музику до кінофільму «Казка про зоряного хлопчика»: який епізод казки ви уявляєте, які образи виникають в уяві? Запропонуйте свій варіант музичного супроводу до епізоду «Зустріч Хлопчика-Зірки з матір'ю».

– та П. Чайковського «Біля каміну». Який з них в уяві викликає асоціації, пов'язані зі святом Різдва? Створіть асоціативний ланцюжок «Різдво».

Старші підлітки

Літературно-імітаційні завдання:

– перегляд та написання рецензії на медіатекст (екранізацію, відеоролик, буктрейлер, мультимедійну презентацію тощо);

– складання сценаріїв фрагменту тексту, теле/кіно/відеореклами, «режисерського сценарію» медіатексту (фільму, телепередачі, відеокліпу тощо з урахуванням художніх планів, ракурсів, монтажу, декорацій, музичного оформлення, освітлення і т.д.)

– моделювання ситуації: помістити героя медіатексту в змінену ситуацію (зміна часу, місця дії, жанру тощо);

– вибір учнем музичного супроводу того чи іншого медіатексту та обґрунтування вибору;

– визначення смислового навантаження відібраних кадрів (кадри-зображення мають бути підібрані так, щоб відображати основне послання медіатексту – ідею, пафос, символи тощо);

– «озвучення» епізоду екранізації;

– написання статті для Інтернет-сайту, створення «фанфіку із мережі».

Зображувально-імітаційні завдання:

– створення відеоклажів до творів (літературних, кінематографічних, музичних), особистості митця, літературного напрямку (течії, школи, угруповання);

– створення та аналіз афіш медіатекстів (при створенні афіші має бути представлена візуальна й письмова інформація, вказати на жанр медіатексту, особливості композиції, кольористики тощо);

– створення плейкасту (своєрідної медіалістівки, для якої характерне поєднання музики, поетичного твору, світлин чи ілюстративного матеріалу іншого типу);

– створення буктрейлерів, кіотрейлерів до екранізацій творів.

Орієнтовні завдання

– Доберіть в Інтернет-джерелах ілюстративний матеріал та створіть відеоклаж на тему: «Я проголошую сьогодні... нове мистецтво ворожби» (Гійом Аполлінер) (Естетичні пошуки поетів-авангардистів).

– Створіть відеоесе «Моцарт іспанської поезії» (за поезією Ф. Гарсія Лорки).

– Підготуйте віртуальну екскурсію на одну із тем:

«Імпресіонізм у живописі та поезії», «Образ Орфея у живописі символізму», «Це дивовижне бароко».

– Підготуйте віртуальну експозицію «Пусть каменем надгробним ляжет На життя моє любовь» (Історія кохання А. Ахматової та М. Гумільова крізь призму поезії) та текст для «екскурсовода» до цієї експозиції.

– Створіть плейкаст за однією із тем:

«Я – голос ваш, жар вашого дихання, Я – отражене вашого лица» (за поезією А. Ахматової);

«Співучий бог ХХ століття» (за творчістю Р.М. Рільке).

– Перегляньте відеоклаж із репродукціями картин Д. Розанова «Плач гітари», П. Пікассо «Гітара», С. Далі «Натюрморт у місячному сяйві». Чи збігається, загальноемоційне та художнє наповнення поезії Ф. Гарсія Лорки «Гітара» та запропонованих репродукцій картин? Прокоментуйте назви полотен. Що, на вашу думку, поєднує вірш Ф. Гарсія Лорки та картини художників?

– Прослухайте поезію «Гітара» мовою оригіналу у музичному супроводі гітари (у виконанні Амансідо Прада). Висловіть свої враження у формі ліричного есе.

– Перегляньте віртуальну експозицію «Фламенко». Чи можна запропоновані полотна художників сприймати як своєрідну ілюстрацію до поезії Ф. Гарсія Лорки? Висловіть свої міркування щодо вибору музичного супроводу (виконавець Камерун де ла Есто, композитор Ж.Блес). Запропонуйте інші варіанти музичного супроводу, аргументуючи вибір.

– Перегляньте відеоклаж «І. Глазунов. «Незнайомка».

Варіанти завдань для роботи з відеоклажем:

– Розкажіть про свої враження від перегляду. Яку роль в емоційному сприйнятті відеоклажу відіграє музичний супровід (П.І.Чайковський «Сентиментальний вальс»)?

– Прокоментуйте кольорову палітру полотен І. Глазунова.

– Порівняйте композицію картин І. Глазунова. Чи відповідає вона стилістиці художнього світу поезії О.Блока «Незнайомка»?

– Що об'єднує ці мистецькі твори? Чи збігається загальноемоційне, смислове та художнє наповнення поезії та картин?

– Дослідіть, чи вдалося художнику передати особливості «блоківського образу» Незнайомки, її внутрішній світ.

– Запропонуйте власний варіант назви кожній із картин цього циклу І. Глазунова.

– Виберіть із тексту поезії рядки, які можуть бути своєрідним поетичним коментарем картин.

– Опишіть ліричну героїню поезії О. Блока та порівняйте її з тими, що зображені на полотнах І. Глазунова.

– Спробуйте, за власним баченням, дібрати музичний супровід відеоклажу, аргументуйте свій вибір.

– Прослухайте «Етюд» О.Скрябіна. Створіть асоціативний ряд (ейдос-малюнок) до прослуханого твору. Зіставте настрої, створений прослуханою музикою, із враженням від прочитаних поезій Б. Пастернака із збірки «Начальная пора» («Цей лютий! Час для сліз і віршів», «Сон» та ін.).

– Прослухайте музичний фрагмент «Сентиментальної прогулянки» (муз. Д. Тухманова, на слова поезії П. Верлена, виконавець С. Беліков) або твору К. Дебюссі на вірші П. Верлена «Il pleure dans mon coeur» («Так тихо серце плаче»). Розкажіть про свої враження у формі ейдос-малюнку.

– Перегляньте портретний відеоклаж П. Верлена. Хто із художників – авторів портретів П. Верлена, на ваш погляд, зумів найбільш глибоко зобразити внутрішній світ поета (настрій, почуття митця тощо)?

– Підготуйте сценарій міні-екранізації фрагменту «Остання зустріч Гурова та Анни Сергіївни» (за оповіданням А. Чехова «Дама з собачкою»), додайте режисерський коментар щодо мотивації поведінки героїв, емоційного стану, музичного супроводу тощо.

– Перегляньте фрагмент кінофільму «Злочин і кара» (СРСР, 1969 р., реж. Л. Куліджанов): Раскольников після скоєного вбивства. Які художні засоби кіномистецтва допомагають передати особливий напружено-психологічний стан героя? Зіставте їх із засобами психологізму, що використовуються в літературному творі (внутрішній монолог, сни, марення героя, пейзаж, художня деталь тощо).

– Перегляньте фрагмент телеспектаклю за драмою Г. Ібсена «Ляльковий дім» (СРСР, 1980 р., реж. І. Унгурану). Проаналізуйте, як у фрагменті засобами кінематографа поєднується внутрішня та зовнішня дія: ракурс зображення героїв, їх розташування в кадрі стосовно один одного, освітлення, музичний супровід тощо. До яких змін у розвитку сюжету вдався кінорежисер? Яке творче завдання реалізувати ці відступи від літературного першоджерела?

– Перегляньте та зіставте екранізації роману Л. Толстого «Анна Кареніна» (СРСР, 1967 р., реж. О. Зархі та Великобританія, 2012 р., реж. Д. Райт), висловіть свої враження від перегляду у формі рецензії екранізації.

– Зіставте повість П. Зюскінда «Запахи» з екранізацією «Парфумер. Історія одного вбивці» (США/Німеччина/Франція/Іспанія, реж. Т. Тиквер, 2006 р.). Дослідіть ступінь використання літературної першооснови в екранізації.

– Створіть афішу (як варіант – у формі медіатексту) до спектаклю за п'єсою А. Чехова «Чайка».

– Створіть буктрейлер до п'єси Б. Шоу «Пігмаліон».

Сучасні школярі належать до нового типу людей – т. з. digital native – «цифрових аборигенів». Надзвичайно важливим є формування у них вмінь орієнтуватися в інформаційному медіапросторі, критично сприймати, оцінювати, інтерпретувати медіапродукцію різного характеру. Саме такі функції покликана виконувати медіаосвіта.

Роль медіаосвіти на уроках зарубіжної літератури полягає у наступному:

– розвитку інформаційної і медіакультури, комунікативних вмінь;

– розвитку творчого потенціалу, образного мислення, фантазії, уяви, розуміння специфіки різних видів мистецтва, емоційної сфери учнів;

– формуванні аналітичного підходу до прочитаного та побаченого, вмінь використовувати медійний простір для реалізації пізнавальних інтересів, критичного мислення, що забезпечує як умови творчого

розвитку особистості в інформаційному суспільстві, так і захист від інформаційного маніпулювання.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Освітня галузь «Мова і література» (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392 // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2012. – № 4–5. – С. 3–56.

2. Концепція літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі (наказ Міністерства освіти і науки України від 26.01.2011 р. № 58) // Директор школи. – 2011. – № 27–28. – С. 58–63.

3. Зарубіжна література. 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. / Автори Ю. І. Ковбасенко, Г. М. Гребницький, Н. О. Півнюк, К. Н. Баліна, Г. В. Бітківська. Керівник авторського колективу Ю. І. Ковбасенко. За загальною редакцією Д. С. Наливайка. – К., Ірпінь: Перун, 2005. – 112 с.

4. Світова література. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх закладів з українською мовою навчання [авт. колектив: О. М. Ніколенко (кер. авт. колективу), К. В. Таранік-Ткачук, С. П. Фоміна, О. В. Ревнищева, Т. П. Сегеда, Н. В. Онищенко] // Всесвітня література в сучасній школі. – 2012. – № 7–8. – С. 2–37.

5. Світова література. 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Суспільно-гуманітарний, художньо-естетичний напрями. Академічний рівень / укладачі: Ю. І. Ковбасенко (кер. авт. колективу); Г. М. Гребницький, Т. Б. Недайнова, К. Н. Баліна, Г. В. Бітківська, І. А. Тригуб, О. О. Покатілова. – К.: Грамота, 2011.

6. Богосвятська А. Методика компетентнісного викладання на уроках літератури / А. Богосвятська // Зарубіжна література в школах України. – 2012. – № 7–8. – С. 56–63.

7. Богосвятська А. Технології прилучення учнів до читання / А. Богосвятська // Зарубіжна література в школах України. – 2014. – № 4. – С. 2–9.

8. Демченко О. Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках світової літератури з використанням інноваційних методів навчання / О. Демченко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2012. – № 6. – С. 20–22.

9. Ісаєва О. Сучасний урок літератури: яким він є, яким він має бути / О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2008. – № 5. – С. 3–6.

10. Кукленко О. Медіатекст на уроках світової літератури / О. Кукленко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2013. – № 1. – С. 10–11.

11. Матюшкіна Т. П. Вивчення світової літератури у взаємозв'язку з творами кіномистецтва (на матеріалі повісті Е. Портер «Полліанна» / Т. П. Матюшкіна // Зарубіжна література в школі. – 2014. – № 17–18. – С. 8–12.

12. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк / За науковою редакцією В. В. Пізуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.

Інтернет-ресурси

1. Офіційний сайт Міністерства освіти та науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua

2. Методичний портал (електронний каталог аудіо-, відео-, інших навчально-методичних матеріалів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://methodportal.net/>

3. Бодур Ю. В. Художнє виховання старшокласників засобами медіакультури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mediagram.ru/netcat_files/

4. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Медіаосвіта – пріоритетний напрям в освіті XXI століття: проблеми, досягнення і перспективи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://aup.com.ua/uploads/Zbirnik_Harkiv.pdf

Н. В. Химера,

завідувач навчальної лабораторії
методики викладання зарубіжної літератури
КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти»